Houtskoolschets:
Inzet Europese fondsen 2021-2027 in Zuid-Nederland

Inleiding

Voor u ligt de houtskoolschets over de inzet van de Europese fondsen voor de periode 2021-2027 in Zuid-Nederland. De houtskoolschets is een eerste richtinggevend document in aanloop naar de doorontwikkeling van de huidige RIS3.

Een RIS3 staat voor een regionale innovatiestrategie voor slimme specialisatie. De term slimme specialisatiestrategie is door de Europese Commissie (EC) geïntroduceerd om regio's in Europa op te roepen hun onderzoeks- en innovatiestrategie zo in te richten dat zij in Europees verband een complementaire rol vervullen. In de huidige programmaperiode is een RIS3 verplicht voor het ontvangen van EFRO-middelen op het thema onderzoek en innovatie. Zuid-Nederland heeft de ambitie om voor de nieuwe programmaperiode een strategie neer te leggen die inspirerend is voor alle van toepassing zijnde programma's waarbinnen economie, innovatie, landbouw, klimaat en energie belangrijke thema's zijn.

Deze schets is opgesteld op basis van inbreng door, en in samenspraak met de provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland. Deze schets geeft de initiële richting aan die landsdeel Zuid voornemens is in te slaan met de Europese fondsen voor regionale ontwikkeling (EFRO), verbetering van de arbeidsmarkt (ESF), versterking van het platteland (POP) en grensoverschrijdende samenwerking (Interreg). Deze houtskoolschets bepaalt de positie die de Zuid-Nederlandse provincies willen innemen bij de uitwerking van de programma's samen met EU en Rijk. In de houtskoolschets is gekozen voor maatschappelijke opgaven als terminologie en niet voor maatschappelijke uitdagingen

1 Uniek momentum voor Zuid-Nederland in Europa

De drie zuidelijke provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg zijn zich bewust van de noodzaak de regionale economie te blijven versterken. Belangrijk is dat er één richting wordt gekozen waarin eigenheid van regio's binnen Zuid-Nederland wordt onderkend en de balans in ondersteuning wordt gevonden. De regio heeft een unieke kans om vanuit haar eigen kracht vorm te geven aan de maatschappelijke opgaven die voor ons liggen. Dat gebeurt samen met het Rijk en Europa. Dit betekent dat de drie provincies en hun (grensoverschrijdende) partners investeringen gaan verbinden aan Europese doelstellingen op gebied van innovatie, duurzame energie en ondersteuning van het midden- en kleinbedrijf. Steden en regio's moeten meehelpen Europa slimmer, concurrerender en groener te maken. Hierin staat de bijdrage aan de grote maatschappelijke opgaven voorop. Daar waar de investeringen inspelen op de maatschappelijke opgaven, ontstaat er zowel een positief effect op de regionale economie als op de samenleving als geheel. Door het inspelen op deze maatschappelijke opgaven creëert de regio een extra economische impuls.

De nieuwe RIS3 wordt een doorontwikkeling van de huidige RIS3 strategie, waarin Zuid-Nederland de maatschappelijke opgaven reeds een prominente rol heeft gegeven. Zuid-Nederland gaat meer dan voorheen vanuit de eigen kracht en met Europese steun een

belangrijke bijdrage aan het realiseren van de opgaven leveren. Vertrekkend vanuit de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties kiezen we die opgaven waarop Zuid-Nederland, vanuit economische kracht, maatschappelijke impact kan ontwikkelen. De nieuwe RIS3 vertrekt vanuit een zelfbewust Zuid-Nederland dat weet waar de kansen liggen om te vernieuwen. Hierbij is oog voor de diversiteit binnen Zuid-Nederland. Dat betekent ook een evenwichtigere spreiding van de middelen over het programmagebied. Hier zetten wij onze programma's en projecten voor in. Dat doen we samen met onze partners, ook over de grens.

2 Naar een slimmer, inclusiever, groener en koolstofarmer Europa

Op 2 mei 2018 heeft de Europese Commissie (EC) een voorstel voor het volgend Meerjarig Financieel Kader (MFK) voor de periode 2021-2027 vastgesteld. Het cohesiebeleid maakt hier deel van uit. De toekomstige Europese begroting moet zich focussen op onderwerpen met veel Europese toegevoegde waarde, zoals globalisering, klimaatverandering en energie, demografische veranderingen, onderzoek, innovatie en onderwijs etc. Veel van deze opgaven worden op alle niveaus gevoeld, van mondiaal tot lokaal, en vormen het leidend perspectief voor de instrumenten na 2020.

Samen met het MFK zijn ook de eerste wetgevingsvoorstellen gepubliceerd. In navolging van de periode 2013-2020 is er een 'koepelverordening' ingesteld over de gemeenschappelijke bepalingen inzake het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds Plus, het Cohesiefonds en het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij en de financiële regels voor die fondsen en voor het Fonds voor Asiel en Migratie, het Fonds voor Interne Veiligheid en het Instrument voor Grensbeheer en Visa.
In de voorstellen voor het cohesiebeleid wordt een focus aangebracht op vijf doelstellingen:

A. Een slimmer Europa,
B. Een groener, koolstofarm Europa,
C. Een meer verbonden Europa,
D. Een socialer Europa,
E. Een Europa dat dichter bij de burger staat.

De doelstellingen die worden beschreven vormen het uitgangspunt voor de programma's. De programma's zijn een instrument om investeringen en ontwikkelingen te ondersteunen gebaseerd op de eigen regionale kracht.

3 Naar een missiegedreven innovatiebeleid met impact

In de kamerbrief van 13 juli jl. kondigt Minister Wiebes de inzet van het innovatiebeleid aan. In navolging van de EC nemen hierin de maatschappelijke opgaven een centrale positie in. De economische kansen van de maatschappelijke opgaven en de ambitie om een vooraanstaande rol te spelen in sleuteltechnologieën zijn de uitgangspunten van het innovatiebeleid. Het rijk legt daarbij een doorslaggevende rol bij het MKB en heeft dat in een aparte nota uitgewerkt. Het gaat hierbij om de volgende thema's: energietransitie en duurzaamheid, landbouw, water en voedsel, gezondheid en zorg en veiligheid. EZK staat daarbij voor een cross-sectorale inzet op het gebied van wetenschap, toegepast onderzoek en innovatie.

EZK kondigt aan dat vanuit de maatschappelijke uitdagingen missies worden opgesteld door departementen samen met de regio's, bedrijfsleven, kennisinstellingen, topteams en maatschappelijk relevante partners.
Verder heeft Minister Schouten in de beleidsbrief "Nederland als koploper in de kringlooplandbouw" het toekomstig landbouwbeleid gepresenteerd. Hierin wordt de Nederlandse landbouw bij uitstek geschikt geacht om een leidende rol te spelen in de veranderingen die nodig zijn. Dit is een goed uitgangspunt om uit te groeien van koploper in 'volhoudbare' benutting van grondstoffen, tot koploper in kringlooplandbouw. Dit sluit goed aan bij de inzet op circulaire economie.
De regio als geheel dient te profiteren van de diverse cohesiefondsen. In samenspraak met de Staatssecretaris EZK biedt Zuid-Nederland aan om te komen met een flankerend landsdelig Europees instrumentarium ter realisatie van het klimaatakkoord, in de volle breedte, met een innovatieve insteek en daaraan gekoppelde provinciale cofinanciering.

4 Zuid-Nederland: het verschil maken door maatschappelijke opgaven centraal te stellen

De regio heeft een unieke kans om vanuit haar eigen kracht vorm te geven aan de maatschappelijke opgaven die voor ons liggen. Hiervoor hanteren wij de volgende uitgangspunten:

a. *Afspreken dat Zuid-Nederland de maatschappelijke opgaven centraal stelt*
   - Om de maatschappelijke opgaven te realiseren zullen wij de al in gang zijnde transities faciliteren. Wij onderscheiden daarbij de klimaattransitie, de energietransitie, de landbouwtransitie, de grondstoffentransitie en de maatschappelijke transitie. Deze transities vertalen wij naar concrete acties, gefinancierd door de EU, het Rijk en de provincies. Aan het slot van deze paragraaf vindt u een eerste uitwerking.

b. *Doorontwikkelen van de maatschappelijke opgaven van de huidige RIS3*
   - Bij de doorontwikkeling op de huidige RIS streven we naar een Zuid-Nederlandse innovatiestrategie met maatschappelijke impact waar de hoogste toegevoegde waarde in de regio ligt.
   - Dit betekent dat we innovatie inzetten bij het oplossen van maatschappelijke opgaven en het versterken van de economie.
   - De maatschappelijke impact van een project staat centraal. Impact is de mate waarin het project bijdraagt aan de maatschappelijke opgaven.
   - Het gaat niet alleen om technologische innovatie an sich, maar ook om de benodigde vernieuwing voor en door mensen, organisaties en van processen.
   - Meer dan nu zal bij de uitwerking van de calls voor projecten gestuurd worden op maatschappelijke impact in relatie tot innovatie en economische structuurversterking van Zuid-Nederland als geheel.

c. *Naar een transitie gedreven RIS3 als uitgangspunt*
   - In de komende jaren gaat het om een aantal belangrijke transities. Deze RIS3 speelt daar vanuit de regionale kracht op in. De regio's in Nederland hebben weliswaar veel overeenkomsten maar kennen ook essentiële verschillen en ontlenen daar hun economische kracht aan. Ook in Zuid-Nederland is er sprake van een palet aan economische krachten.
   - In de RIS3 wordt vastgelegd waar Zuid-Nederland het verschil maakt en waar de kracht van Zuid-Nederland in schuilt.

- Hierbij wordt niet uitgegaan van sec technologische innovaties maar verandering vanuit een breder perspectief. De impact op de maatschappelijke opgave is hierbij van belang naast de strikt financieel-economische businesscase.

d. Het MKB werkt aan maatschappelijke opgaven
   - Zuid-Nederland kiest als uitgangspunt om in te zetten op een aantal maatschappelijke opgaven. Wij dagen het (innovatief) MKB in Zuid-Nederland uit daar oplossingen voor te vinden. Het gaat hierbij niet alleen om excellentie maar juist om de verbreding naar stimulering waarbij de verschillende clusters in Zuid-Nederland een grote stap kan zetten met een hoge toegevoegde waarde.
   - Doelstelling is om een mechanisme op gang te brengen om de kennis binnen de sterke clusters in Zuid-Nederland te gebruiken om te komen tot slimme en relevante oplossingen.
   - De overtuiging is dat oplossingen worden gevonden in nieuwe (multidisciplinaire) samenwerkingsverbanden waarin verschillende partners zijn vertegenwoordigd en bij voorkeur de klant/ gebruiker betrokken is in de ontwikkeling van de oplossing. Hierbij moet nadrukkelijk ook ruimte zijn om te experimenteren, demonstreren en voor pilots met hierin een centrale rol voor het MKB.
   - Daarbij wordt gepleit om de Europese middelen in te zetten als subsidie-instrument.

e. RIS3 is de basis voor verdere uitwerking
   - De transities en de specifieke regionale krachten om die te realiseren worden benoemd in de RIS3.
   - De strategie wordt uitgewerkt naar de diverse Europese instrumenten, die (opnieuw) ter beschikking komen, in ieder geval EFRO, POP, ESF en Interreg (diverse componenten).
   - Aandacht voor een evenwichtigere spreiding van de middelen over de ecosystemen in Zuid-Nederland

Met de voorgaande uitgangspunten in het achterhoofd, kan de inzet als volgt worden weergegeven:

Maatschappelijke opgaven	Instrument			
	EFRO	Interreg	ESF	POP
Klimaattransitie	Adaptatie Mitigatie Schone industrie ……	Internationale samenwerking ……		Natuurontwikkeling Watermaatregelen ……
Energietransitie	Uitrol gebouwde omgeving en verblijfsrecreatie Energie opslag Energieopwekking ……	Grensoverschrijden de samenwerking Energie-opslag Energie-opwekking ……..	Nieuwe werk – gelegenheid Omscholing technisch personeel ……	Uitrol technieken in landelijkomgeving Ondersteuninf energie neutrale stal ……
Landbouwtransitie	Precisielandbouw Biobased Waardering voeding …….	Grensoverschrijden de samenwerking op het gebied van staltechniek, precisiebemesting, recyclage van proceswater	Omscholing agrariërs in nieuwe landbouw	Precisielandbouw Kringlooplandbouw …….
Grondstoffentransitie	Circulaire economie Design Biobased Recycling ……	Herwaardering van afvalstromen	Nieuwe werk - gelegenheid …….	Biobased economy ……
Maatschappelijke transitie	Gezond ouder worden Arbeidsmarkt ……..	Arbeidsmobiliteit ……..	Leven Lang Leren Arbeids-participatie ……	Biologische landbouw ……

Bovenstaande tabel is een eerste vingeroefening over hoe de maatschappelijk opgaven in relatie tot de Europese instrumenten kunnen worden gebracht.
Wij nodigen nadrukkelijk alle stakeholders uit om met ons deze tabel verder vorm te geven.
Wij beschouwen de opgaven complementair aan elkaar en ze moeten tevens in onderlinge samenhang worden gezien. De tabel zal verder worden vormgegeven in de RIS3+ en in de programmeringsfase van de fondsen. Overigens zal de tabel ook in een definitief stadium niet limitatief zijn zodat altijd op nieuwe ontwikkelingen ingespeeld kan worden.

5 Gemeenschappelijk strategie vanuit diverse fondsen

In dit stadium is de ambitie een integrale strategie neer te leggen die inspirerend is voor alle van toepassing zijnde programma's. Een gezamenlijke en geïntegreerde inzet vanuit de programma's op gemeenschappelijke doelen en thema's draagt bij aan focus en samenhang. Juist door de fondsen te benaderen vanuit de maatschappelijke opgaven, zorgt Zuid-Nederland ervoor dat de programma's elkaar versterken. Gebundelde inzet van programma's, mits goed georganiseerd, leidt ook tot meer transparantie en toegankelijkheid voor de projectindieners.

Europees fonds voor regionale ontwikkeling (landsdelig EFRO)

Met de verordening in de hand kan al een inschatting gemaakt worden wat de eerste uitgangspunten in Zuid-Nederland zijn. Hierbij is overeenstemming dat voor EFRO de verplichte 60% innovatie (gericht op de maatschappelijke opgaven) en de 20% koolstofarme economie een werkbaar uitgangspunt is. Hierbij biedt de mogelijkheid voor de verhoging van 20% voor koolstofarme economie, kansen om invulling te geven aan de klimaattransitie. Deze prioriteit kan hierdoor verbreed worden naar een uitrol van de innovaties in zowel de gebouwde omgeving, de industrie, het platteland als ook op het niveau van toeristische voorzieningen.

Voor EFRO wordt gewerkt met landsdelige calls gericht op maatschappelijke opgaven in Zuid-Nederland. Aandacht voor de (sub-)regionale dimensie in Zuid-Nederlands verband is van belang. Voor de economische structuur van Zuid-Nederland is het van belang dat de verschillende regio's elkaar in samenhang versterken. Om maatwerk te leveren aan de regionale diversiteit, kunnen calls uitgewerkt worden om in te zetten op specifieke interventies binnen maatschappelijke opgaven.

Interreg

Ook met de partners aan beide zijden van de grens moet getracht worden om aan de maatschappelijke opgaven te werken. De Interreg programma's bieden experimenteerruimte om hier oplossingen voor te bieden. Maar specifiek voor Interreg wordt ingezet op de problematiek van de grensregio's. Hierbij kan het beoogde nieuwe instrument van de EU (crossborder mechanisme) behulpzaam zijn. Aan Interreg zijn verder nog twee specifieke doelen toegevoegd ten opzichte van landsdelig EFRO (zie art 14 Interreg verordening) namelijk:

- Een socialer Europa
- Een beter bestuur voor Interreg

Maar ook moet er samenwerking gezocht worden met regio's met eenzelfde economische structuur en ontwikkeling. In het huidige Vanguard initiatief gebeurt dit al een aantal jaren. De nieuwe verordening biedt mogelijkheden voor dit soort innovatieve samenwerking (transregionale samenwerking). Zuid-Nederland heeft een uitstekende uitgangspositie om juist hier van te profiteren. Andere voorbeelden die aanleiding kunnen zijn voor pan-Europese samenwerking zijn de projecten S34growth en S34CHEM waarin Zuid-Nederlandse partners participeren. Deze projecten ontwikkelen systemen en netwerken die een basis bieden voor valorisatie na 2020.

Europees Sociaal Fonds (ESF)

Op dit moment is er geen directe aansluiting tussen de ESF-activiteiten en de EFRO-activiteiten in Zuid. Dit zien wij als een gemiste kans. Daarom willen we de inzet van ESF verbreden naar andere doelgroepen dan alleen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zo kunnen er projecten worden gedaan die de gehele arbeidsmarkt bevatten. Voor ESF kunnen er arbeidsmarkt-maatregelen genomen worden die noodzakelijk zijn voor de realisatie van de uitrol van de maatschappelijke opgaven. Denk hierbij aan projecten gericht op MBO die

samen met het bedrijfsleven worden ontwikkeld vanuit het ESF. Hierdoor kan in de hele keten gewerkt worden aan een betere arbeidsparticipatie en een betere aansluiting tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Een voorbeeld hiervan zou kunnen zijn scholing van voldoende MBO-ers voor de installatiebranche, om ontwikkelingen in de energietransitie uit te voeren. Er wordt ingezet op een afspraak vooraf over de verhouding nationaal/regionaal (landsdelig) in het ESF-programma, met 50/50 als inzet. De EU biedt hier in haar verordening mogelijkheden toe.

Plattelandsontwikkelprogramma (POP)

In Zuid-Nederland is in relatie tot POP overeenstemming dat de natuur- en watermaatregelen gekoppeld worden aan de klimaatdoelstelling en de innovatiemaatregelen aan de landbouwtransitie en de invoering van een biobased economy. Ook wordt binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) verkend of verdere verschuiving van inkomenssteun (pijler 1) naar plattelandsontwikkeling (pijler 2) wenselijk is.

In de huidige programmaperiode zien we een aantal goede crossovers en aansluiting van EFRO naar POP en andersom. Hiermee worden beide programma's sterker. De ambitie moet zijn deze aansluiting maar ook met die van ESF, verder te verdiepen en te verstevigen na 2020. Zeker in het licht van de nog verdergaande transities in de landbouw.

Overige fondsen

Naast de cohesiefondsen komen er nog diverse thematische fondsen, Horizon 2020 is voor de relatie met de cohesiefondsen de belangrijkste.

Er is geen gezamenlijke Zuid-Nederlandse inspanning op Horizon2020. Daar waar Horizon2020 de innovatie 'aan de voorkant' bevordert, is deze strategie met de regionale Europese fondsen vooral gericht op de vermarkting; kennis, kunde en kassa. . Zuid-Nederland is voornemens in de nieuwe programmaperiode een gemeenschappelijke inspanning op Horizon 2020 vorm te geven.

6 Voortbouwen op bestaand track record

De nieuwe verordeningen geven aan dat het bestaande administratief beheer van programma's die goed functioneren (waaronder die in Nederland), voortgezet moet worden. De Europese Commissie pleit expliciet voor een 'status quo' betreffende het administratief beheer van de Europese programma's. Indien het Rijk besluit het administratief beheer op dezelfde manier vorm te geven, dan hoeft voor Zuid-Nederland niet veel te veranderen in de structuren van de programma's en de uitvoeringsorganisaties. Bestaande partijen hebben een uitstekende staat van dienst op het rechtmatig uitvoeren van diverse (Europees gefinancierde) programma's. Ook voor de andere programma's verloopt het administratief beheer al een aantal perioden via dezelfde actoren.

Europa biedt een scala van simplificatiemogelijkheden. In de uitwerking van de programma's zullen we daar gebruik van maken.

7 Naar een aanpak voor de periode na 2020

Met deze houtskoolschets is een eerste belangrijke stap gezet naar de periode na 2020. Om het proces naar een nieuwe strategie en programma's vorm te geven zal er een voorbereidingsgroep EU 2021-2027 Zuid-Nederland worden samengesteld. De uitvoerende taken beleggen wij bij deze Voorbereidingsgroep die alle activiteiten coördineert, organiseert en monitort. Deze voorbereidingsgroep zal in opdracht van een bestuurlijke en ambtelijke opdrachtgever werken en regelmatig het bestuurlijk overleg Zuid-Nederland informeren.

Het proces rondom de doorontwikkeling van de RIS3 zal ook worden gedaan door deze voorbereidingsgroep. Hiertoe zal een externe partij worden ingeschakeld. Deze partij zal worden aanbesteed met als doel het opstellen van de (doorontwikkelde) RIS3. Parallel hieraan wordt voorgesteld werkverbanden te formeren rondom de maatschappelijke opgaven. Hierbij zal er worden afgestemd met de reeds bestaande werkvormen rondom de diverse thema's. Door deze werkgroepen samen te stellen met vertegenwoordigers uit de hele triple helix, gemeenten maar ook relevante maatschappelijke organisaties, halen wij de relevante thema's en kennis uit het veld op.

Voor de borging van breed draagvlak organiseren wij najaar 2019 een consultatiebijeenkomst. Daar bespreken wij de eerste resultaten van de werkgroepen met onze partners in Zuid-Nederland. De verwachting is dat het meerjarig financieel kader echter pas begin 2020 zal worden vastgesteld. Hierna kan pas begonnen worden met de inrichting van de programma's. In 2019 kunnen de voorbereidingen hiervoor worden gedaan. Ondertussen starten de provincies de discussie over de cofinanciering, om deze tijdig en goed te laten landen in de bestuursakkoorden (met oog op de provinciale verkiezingen in 2019).

Daarnaast is er landelijk een proces waarbij Zuid-Nederland is vertegenwoordigd. Deze bestaat uit een Interbestuurlijke Werkgroep (IBW) en subgroepen. In de subgroepen worden de beslissingen voorbereid voor de IBW , waarbij de IBW de gestelde kaders in de gaten houdt en eventuele tegenstrijdige belangen uit de subgroepen prioriteert. De taken van het IBW zijn om de Nederlandse inzet in Brussel af te stemmen en om fonds overstijgende zaken (bijvoorbeeld een partnerschapsovereenkomst) te bespreken.